

Fem mørke år fyldt med moralske dilemmaer

For det hæderkronede justitsministerium blev den tyske besættelse 1940-45 en hård prøvelse.

Af Ditlev Tamm, Forfatter, dr.jur. og dr.phil., professor i retsvidenskab

En uriaspost. Sådan beskrev Eigil Thune Jacobsen sin personlige oplevelse som Justitsministeriets øverste chef fra 1941 til 43. Historien om Justitsministeriet i besættelsesårene 1940-45 er om ikke en uriasfortælling, så i hvert fald kompliceret og fuld af moralske dilemmaer. Men den består i realiteten af to dele. En højdramatisk historie om de særlige besættelsestidsforhold og så en mindre sindsoprivende om den daglige mere rutineprægede administration.

Det er nemlig på den ene side historien om et ministerium, der som den øvrige danske centraladministration i det store og hele fortsatte sin virksomhed som hidtil, uden indblanding fra besættelsesmagten og uden nævneværdige ændringer af sine vante arbejdsgange. Og så er det på den anden side historien om et ministerium, som på et helt centralt ressortområde, nemlig politi og retsvæsen, befandt sig der i frontlinjen, hvor danske og tyske interesser stødte sammen, så det slog gnister.

Det er den sidste del af Justitsministeriets virke, den om strafferetsplejen, som det hedder i fagsproget, der skal fortælles om her. At de to områder under besættelsen var vidt forskellige og stillede forskellige krav til ministeriets ledelse og medarbejdere, blev direkte markeret derved, at de i sommeren 1941 fik hver sin chef.

I Danmark hører politi og anklagemyndighed under Justitsministeriets ressort. Sådan er det ikke alle steder, men i Danmark betød det, at Justitsministeriet i den grad kom i skudlinjen under besættelsen, da netop løsningen af politiets opgaver i et besat land let kunne skabe vanskeligheder i forhold til besættelsesmagten og i høj grad også gjorde det.

Det var et stærkt ønske bag hele den officielle danske politik, at Danmark efter 9. april 1940 skulle regere sig selv uden indblanding fra besættelsesmagten eller i hvert fald med så lidt indblanding som muligt, og det anså også besættelsesmagten som den enkleste måde. Det betød imidlertid, at man hen ad vejen måtte sluge nogle kameler med hensyn til politiopgaver, og det satte naturligvis ministeriet i en række dilemmaer.

Grundlæggende betød besættelsessituationen nemlig ingen ændring i Justitsministeriets forhold.

Tyskerne stillede indledningsvis ikke krav om ændring af Justitsministeriets organisation endsige om udskiftning af ledende embedsmænd eller indsættelse af egne betroede folk. Hele ideen bag den såkaldte forhandlingspolitik – eller samarbejdspolitik – var, at Danmark regerede sig selv uden indblanding mod til gengæld at bidrage til at finde løsninger, når danske og tyske interesser stod over for hinanden.

Nøglen til forståelsen af Justitsministeriets ageren er, at de vekslende justitsministre var indstillet på og anså det som den rigtige politik at spille spillet, uanset om de selv brød sig om det eller ej.

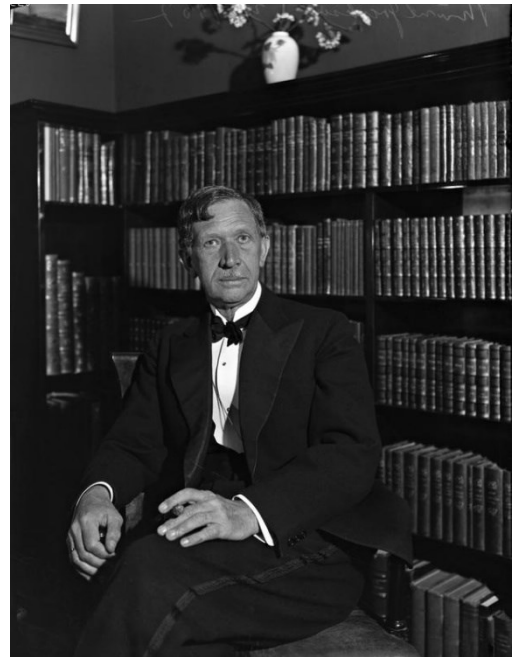
Det var umuligt at tilfredsstille både ønsket om ro og fred og bevarelse af dansk jurisdiktion over danske statsborgere uden at gøre indrømmelser. Det var ikke alle indrømmelser, der tog sig lige godt ud. Men de blev dengang anset for at være nødvendige, selv om ikke så få bagefter, da befrielsen var en realitet, søgte at løbe fra ansvaret for dem.

Det hører med til historien om Justitsministeriet, at man som en af de få arbejdspladser i centraladministrationen faktisk havde en vaskeægte nazist ansat, nemlig Carl Popp-Madsen (1900-1973). Det var ikke efter tysk krav. Popp-Madsen var simpelthen en dygtig jurist, der som sådan havde fået ansættelse i ministeriet. Han var videnskabeligt anlagt, var dr.jur. (hvilke der ikke var mange af) og knyttet til Københavns Universitet, men universitetet havde ikke en fast stilling til ham, og det var formentlig en skuffelse.

Hans positive indstilling til nationalsocialismen blev først klar under besættelsen, og på det tidspunkt kunne man naturligvis ikke skille sig af med ham med den begrundelse. Han var overbevist nazist, men propagerede ikke i ministeriet. Tværtimod var han kendt som en lidt pudsig, men dygtig jurist, der passede sit job som ekspeditionssekretær i ministeriet gennem hele besættelsesperioden, indtil han efter besættelsen blev anholdt og til slut ved Højesteret idømt 12 års fængsel for sin nære tilknytning til Schalburgkorpset, hvor han havde fungeret som ideolog og lærer for rekrutter til korpset.

I selve ministeriet var han kendt og vellidt for sin hjælpsomhed og fredelige sind, men der var ikke i det juridiske miljø stor forståelse for, at en jurist af hans kaliber politisk kunne ende der, hvor han var kommet ud. Det tilskrev man en vis verdensfjernhed, som altså kom til at koste ham dyrt.

Når Popp-Madsen nævnes her, er det, fordi hans skæbne blev så velkendt blandt jurister, idet han faktisk var den eneste jurist af et vist format, der kom over på den gale side. Og som altså netop havde ansættelse i Justitsministeriet.

Under den tyske besættelse kom Justitsministeriet først og fremmest til at spille en vigtig og kontroversiel rolle som det ministerium, der stod for en særlig skærpet straffelovgivning. Denne lovgivning skulle opfylde tyske krav om beskyttelse af besættelsesmagten mod sabotagehandlinger og andre modstandsaktiviteter vendt mod besættelsesmagtens tilstedeværelse.

Vi taler ligefrem om en kamp om jurisdiktionen for at forklare, at det var nødvendigt at gøre indrømmelser til tyskerne for at fastholde, at danskere skulle dømmes af danske myndigheder, selv om handlingerne rettede sig mod tyske tropper eller andre tyske myndigheder og altså set i et andet perspektiv var modstandsaktiviteter.

Det havde man faktisk ganske meget held med.

Det skyldtes ikke bare Justitsministeriets egen dygtighed, men også og ikke mindst, at besættelsesmagten særligt i besættelsens første år så en fordel i at undgå konfrontation og derfor gerne lod de danske myndigheder passe så meget som muligt selv. Mange tyskere blev jo hurtigt klar over, at det danske samfund var velfungerende, og at administrationen blev ledet af dygtige embedsmænd.

Det affødte respekt, og det var faktisk også det, som var aftalen fra besættelsens begyndelse: Tyskland respekterede med nødvendige 'modifikationer' Danmarks suverænitet, mod at Danmark accepterede besættelsesmagts tilstedeværelse her i landet.

Fra begge sider satte man meget ind på at holde denne balance. Fra dansk side handlede det om at redde liv, fra tysk side om at bruge så få ressourcer som muligt på at sikre ro og orden og en accept af situationen i den danske befolkning, så man ikke behøvede tilkalde tyske ordensstyrker. Krig handler også om ressourcer.

I løbet af besættelsesårene stod i alt tre justitsministre i spidsen for ministeriet. Ved besættelsens begyndelse var det den socialdemokratiske politiker Svend Unmack Larsen (1893-1965), der selv var jurist, og som havde overtaget posten efter K.K. Steincke 15. september 1939. For den musisk begavede og ret stilfærdige Unmack Larsen blev den korte periode i Justitsministeriet frem til regeringsrekonstruktionen i juli 1940 dog også noget af en prøvelse.

Forholdet mellem de to politimyndigheder, rigspolitichef E. Thune Jacobsen og Københavns politidirektør, Ivar Stamm, slog gnister i spørgsmålet om sikkerhedspolitiet, der blev en del af rigspolitichefens ressort. Det var ikke en let konflikt at løse, for politidirektøren var fornærmet over, at sikkerhedsområdet blev taget fra ham og blev en del af det nye rigspoliti.

En særlig del af uenigheden handlede om brugen af nogle kontroversielle dobbeltagenter, den såkaldte 'Hestetøv', som egentlig hed Rudolf Christiansen, og som bistod politiet med indsamling af oplysninger om kommunistiske aktiviteter. En anden og anderledes agent var Louis von Kohl, der en periode var ansat i sikkerhedspolitiet og fungerede som en slags bindeled til besættelsesmagten.

Unmack Larsen brød sig ikke om hans færd og fik ham afskediget, men han blev senere genansat.

Til denne mere ubehagelige og spegede del af sagerne i Justitsministeriet i denne periode hørte også den – set med vore dages øjne – problematiske udvisning af mellem 100 og 200 tyske emigranter til Tyskland. Det var sådan, man gjorde før den tyske besættelse, og den praksis fortsatte også efter 9. april.

Det fortælles om Unmack Larsen, at han i dagene efter besættelsen selv kørte rundt på cykel for at advare tysk-jødiske emigranter, der opholdt sig i København, og for at skaffe dem udrejsevisum til Sverige.

Unmack Larsen gjorde sig også som justitsminister bemærket ved i forhold til tyskerne at stå stærkt på politiets beføjelser til at opløse nazistiske demonstrationer og i det hele taget sikre landet mod nazistiske kupplaner. Hans synspunkter blev respekteret, og det var ikke efter tysk ønske, men fordi antallet af socialdemokratiske ministre i Staunings samlingsregering af 8. juli 1940 blev indskrænket, at han ved den lejlighed udtrådte af regeringen.

I Unmack Larsens ministertid gennemførtes også de første særlige love fremkaldt af besættelsessituationen, således f.eks. loven af 1. maj 1940, der fastsatte dobbelt straf for forbrydelser begået i ly af mørklægningen. Der indførtes tillige møde- og forsamlingsforbud, der ikke helt harmonerede med grundloven, men som – ligesom så meget andet dengang – kunne forsvares som det, man kaldte 'nødret'. Det var ikke et begreb, man rigtig kendte i dansk statsret, eller som var teoretisk belyst, men man benyttede det som begrundelse for gennemførelsen af foranstaltninger, som man anså som nødvendige i den foreliggende situation.

Det var sådanne tvetydige sagstyper, der var en del af Justitsministeriets og politiets hverdag, samtidig med at ministeriet behandlede sit traditionelle sagsområde med familieret, flagning, tombolaer og lotterier, færdsel og navne m.v., som var helt uberørt af de særlige forhold, der var fremkaldt af den tyske besættelse.

Unmack Larsen blev som minister efterfulgt af en anden jurist, Harald Petersen (1895-1977), som også kun fik en kort periode på posten, inden han i juni 1941 måtte træde tilbage efter tysk krav – en tidlig indikation af, at tyskerne blev mere sarte og mindre samarbejdsvillige, som krigen skred frem.

Harald Petersen var en robust type, der havde en bred erfaring som tidligere ansat i Justitsministeriet og som statsadvokat og fra en række andre juridiske hverv. Kort inden

ministerudnævnelser var han 15. april 1940 blevet udnævnt til statsadvokat for særlige anliggender, en ny myndighed, hvis opgave det var at behandle de sager, som opstod i forholdet mellem befolkningen og besættelsesmagten.

Dette drejede sig først og fremmest om sager, hvor tyskerne følte sig forulempet af fysiske sabotageaktioner eller vold mod tyske soldater, men også om foredrag, udtalelser eller løbesedler, der såede tvivl om tysk sejr – den form for propaganda kaldtes 'Zersetzung' (undergravende virksomhed, svækkelse af tysk krigsmoral, red.) – og derfor blev opfattet som fornærmende over for besættelsesmagten og dens koryfæer.

Der var fra dansk side al mulig grund til at være kritisk over for besættelsesmagten og give udtryk for en kritisk holdning, men for at undgå brud og repressalier var det nødvendigt at finde en balance.

Det blev netop en af Justitsministeriets opgaver at sørge for, at der blev lovgivet og rejst sager efter besættelsesmagts krav, men sådan, at man i videst muligt omfang sikrede, at det var danske myndigheder, der gav reglerne og sørgede for fuldbyrdelsen af straffe.

På den måde kom ministeriet til at befinde sig i en dobbeltstilling. Ikke alle kunne gennemskue, at hensynet til de såkaldte 'tyske interesser' ofte også bundede i en dansk interesse i at holde sagerne på danske hænder. Det var netop en opgave for statsadvokaten for særlige anliggender, og hvervet blev naturligvis udført i tæt samarbejde med ministeriet.

At være statsadvokat for særlige anliggender var en vanskelig post, der krævede mod til at tackle upopulære sager. Det klarede Harald Petersen på en sådan måde, at Stauning som statsminister fandt ham egnet til den ikke mindre vanskelige post som justitsminister. Det var ikke et job, en karrierepolitiker normalt lurede på, og det gjaldt om at holde tungen lige i munden.

Harald Petersen var i sin holdning til besættelsesmagten og ikke mindst over for uroligheder fra danske nazisters side kompromisløs. Han var da heller ikke politiker, men karrierejurist, og hans egentlige ambition var et indbringende dommerhverv, et ønske, der gik i opfyldelse efter hans afgang som justitsminister, mindre end et år efter at han var tiltrådt.

Inden det kom så vidt, blev der i hans justitsministertid ved et straffelovstillæg af 22. juli 1940 fastsat straf for ved trykt skrift eller på anden måde offentligt at give meddelelser, der var egnet til at skade landets interesser i forhold til udlandet. Et andet tillæg til straffeloven af 18. januar 1941 fastsatte straf for udbredelse af rygter, som var egnet til at skade landets interesser i forhold til udlandet.

I lovens § 3 fastsattes en straf på op til livstid for at træde i de allieredes krigstjeneste, for sabotage mod besættelsesmagts krigsmateriale og »i øvrigt foretage handlinger af lignende karakter, som er egnede til alvorligt at skade Danmarks interesser i forhold til udlandet«.

Denne sidste lov var bl.a. fremkaldt af den alvorlige situation, der opstod, da en dansk oberstløjtnant Ørum i december 1940 var blevet anholdt af tyskerne for at lade sig hverve til engelsk krigstjeneste. Tyskerne krævede streng straf – om muligt dødsstraf – og lovene var en afværgemanøvre for at holde oberstløjtnantens sag på danske hænder.

Han idømtes livsvarigt fængsel.

Den form for fremprovokeret lovgivning er ikke noget, som man bryder sig om i strafferetlige sammenhænge. Landets dengang største strafferetlige autoritet, professor Stephan Hurwitz fra Københavns Universitet, holdt dog i 1943 et foredrag om lovene (trykt i Juristen samme år) og fremførte herunder nogle almengyldige betragtninger over disse love, som han fandt betænkelige, fordi de var så alment holdt og ikke klart præciserede, hvad der var strafbart:

»... vi finder her, i en sum, følgende karaktermærker: de nye kriminelle gerningsindhold er gennemgående vagt og bredt formuleret, der er mere tale om opstilling af visse såkaldte 'standardnormer' end om bestemt afgrænsede forbud; vi står over for stærkt skærpede straffe med tendens hen imod krigsstrafferettens absolutte straffe ...; der er ingen begunstiggelse, men snarest en skærpelse for den politiske forbrydelse; de normale processuelle garantier er i vidt omfang afsvækket eller opgivet til fordel for en mere summarisk og enhedspræget behandling og pådømmelse«.

I sommeren 1941 var politiområdet blevet så broget, at der som tidligere nævnt blev udpeget en ekstra departementschef i ministeriet, nemlig Eivind Larsen (1898-1971), der havde overtaget jobbet som statsadvokat for særlige anliggender efter Harald Petersen. At tage sig af disse sager krævede en vis råstyrke og særlige forhandlingsevner. Som nævnt var det derfor også kun en lille del af ministeriet, som var involveret i de såkaldte 'ekstraordinære' sager, som havde berøring med besættelsesmagten.

De blev foruden Eivind Larsen på øverste niveau varetaget af kontorchef Jens Herfelt og nogle udvalgte fuldmægtige. Resten af ministeriet forblev under ledelse af departementschef Aage Svendsen (1880-1974), der havde været ansat i ministeriet siden 1905, endnu mens bedrageren P.A. Alberti var justitsminister.

Han havde været ministeriets chef siden 1925 og forblev på posten indtil 1950.

Svendsen havde et køligt og afmålt væsen og var dertil god til at undgå at blive inddraget i konflikter. For den korrekte Svendsen, hvis juridiske hovedinteresse var familieretten, var det derfor en rigtig god løsning at ansætte en særlig departementschef til at tage sig af de vanskelige og kontroversielle sager, hvor der kunne opstå konfrontation med besættelsesmagten.

Således undgik Svendsen at få snavsede hænder, hvilket ellers let blev en følge af at forhandle med tyskerne. Den dygtige embedsmand, der vil sejle trygt gennem systemet, har som regel en god næse for konfliktyldte sager og sørger for at læsse dem over på andre.

På det tidspunkt, i juni 1941, var der udpeget en ny justitsminister, nemlig den hidtidige rigspolitichef Eigil Thune Jacobsen (1880-1949), der på det tidspunkt formentlig var Danmarks mest kendte og anerkendte politimand med internationalt udsyn og kontakter – ikke mindst i Tyskland – og med erfaringer fra den komplicerede omstrukturering af politiet i 1930'erne.

Thune Jacobsen var fagmand og ikke politiker, og det vidste politikerne selvfølgelig godt, da han blev udpeget til medlem af Staunings regering. Justitsministeriet var øretævernes holdeplads, som enhver med nogenlunde politisk tæft helst ville styre uden om. Thune Jacobsen var ambitiøs og

indså formentlig ikke helt farligheden i at påtage sig justitsministerposten, hvis man ikke kender spillet.

Han måtte da også, som antydnet i begyndelsen af artiklen, lide den tort at blive svigtet af politikerne efter besættelsen, således at han i det store og hele kom til at stå med eneansvaret for en af de mest kontroversielle beslutninger i besættelsestidens historie: håndteringen af de danske kommunister.

I forbindelse med Tysklands angreb på Sovjetunionen 21. juni 1941 blev der stillet krav fra tysk side om, at ledende danske kommunister skulle interneres. Politiet havde samlet en liste over kommunister (bl.a. ved hjælp af oplysninger fra 'Hestetysten'), og den blev, suppleret med yderligere navne, grundlag for arrestationen af de danske kommunister.

Det springende punkt var, at det var dansk politi, der stod for anholdelserne, og selv om mange ikke brød sig om kommunister, var det naturligvis i sig selv kontroversielt og ubehageligt for mange i politikorpset. Som ny justitsminister fik Thune Jacobsen imidlertid snart sin sag for, da han blev opsøgt af Højesterets præsident, Troels G. Jørgensen, der overbeviste ham om, at det var nødvendigt at skabe et lovgrundlag for internering af kommunisterne.

Det var baggrunden for den såkaldte kommunistlov af 22. august 1941. Loven indeholdt bestemmelser om opløsning af kommunistiske foreninger og sammenslutninger og forbød kommunistisk virksomhed eller agitation af enhver art. En lovliggørelse af interneringerne skete ved en bestemmelse om, at personer, »hvis adfærd har givet særlig grund til at antage, at de vil deltage i kommunistisk virksomhed eller agitation, efter justitsministerens bemyndigelse eller godkendelse kunne tages i forvaring, når det skønnedes nødvendigt af hensyn til statens sikkerhed eller dens forhold til fremmede magter«.

Historien om kommunistinterneringerne, kommunisternes anbringelse i Horserødlejren og ikke mindst kommunisternes skæbne, efter at lejren 29. august 1943 blev overtaget af tyske myndigheder, er fortalt mange gange. I særlig grad er det blevet drøftet, hvorfor kommunisterne ikke fik lejlighed til at flygte, da det var en realitet, at regeringen måtte ophøre med at fungere.

Vi ved, at Thune Jacobsen som justitsminister tog spørgsmålet op på det sidste regeringsmøde 28. august 1943, men at han ikke fik svar fra sine politikerkolleger. Alligevel blev det på mange måder ham, der kom til at hænge på ansvaret, og som efter besættelsen blev genstand for angreb fra især kommunisterne for ikke at have handlet.

Efter besættelsen blev han fritstillet og ikke genindsat som rigspolitichef. Hans ønske om en undersøgelse blev ikke fulgt, men måtte afvente Den Parlamentariske Kommission. Han døde i 1949 efter at have udsendt bogen 'Paa en Uriaspost', hvor han forklarede sin egen vanskelige stilling og kritiserede sine ministerkolleger for ikke at støtte ham, selv om de bar et medansvar for behandlingen af kommunisterne.

Thune Jacobsens skæbne er omdiskuteret. Der er dem, og det gælder især kommunistiske skribenter, som anser ham som en af besættelsestidens hovedskurke, der målbevidst søgte at genere netop kommunisterne. Andre – og de giver nok et mere retvisende billede – ser ham som en lidt forfængelig, men ærlig og upolitisk embedsmand, der i den uvante rolle som politiker og i en ekstremt presset situation søgte at manøvrere, så godt og loyalt han kunne, over for regeringens målsætning om at fastholde forhandlingspolitikken.

Han følte sig derfor svigtet af især den senere statsminister Buhl, af forsvarsminister Alsing-Andersen og af Hans Hedtoft, der fuldt ud vidende om hans vanskelige stilling var med til at ofre ham efter besættelsen for at redde eget skind.

Kommunistloven var blot en af flere ekstraordinære love. Ved den såkaldte bemyndigelseslov af 11. november 1942 blev regeringen bemyndiget til at udfærdige forbud eller påbud til opretholdelse af ro, orden eller sikkerhed i det omfang, som blev skønnet nødvendigt for at modvirke handlinger, der kunne bringe landets interesser i fare.

Særlig rettet mod sabotagevirksomhed var en lov af 4. december 1942, som pålagde samfundsvigtige erhvervsvirksomheder pligt til efter pålæg fra politiet at træffe sikkerhedsforanstaltninger vendt mod modstandsbevægelsens sabotage. Det ville i første række sige ansættelse af såkaldte sabotagevagter, som naturligvis efterhånden fik en ret vanskelig stilling i gråzonen mellem danske og tyske interesser.

29. august 1943 ophørte den danske regering med at fungere efter tyske krav om blandt andet indførelse af dødsstraf for sabotageaktioner. Ordningen blev herefter den, vi kender som

'departementschefsstyret'. Efter forhandling mellem administrationscheferne, Rigsdagens såkaldte '9-mands-udvalg' og repræsentanter for domstolene blev man enige om en ordning, hvorefter administrationscheferne, og altså dermed de enkelte ministerier, kunne udstede såkaldte 'lovanordninger'.

Disse var nødvendige af hensyn til samfundslivets uforstyrrede fortsættelse og opretholdelse af ro og orden. Fra Justitsministeriets side blev det de to departementschefer Svendsen og Larsen, der var med til at udgøre departementschefsstyret. Lovanordningerne måtte ikke stride mod dansk retsbevidsthed, og disse regler ville domstolene anerkende som love.

Et eksempel er Justitsministeriets cirkulære af 14. januar 1944, der fastlagde retningslinjer for det danske politis beføjelser over for medlemmer af den tyske værnemagt eller personer i dennes tjeneste. Man talte om 'Wehrmachtsangehörige' og 'Wehrmachtsgefolge', som var personer i fast tjenesteforhold til den tyske værnemagt og udrustet med en legitimation, der udtrykkeligt betegnede den pågældende som tilhørende 'Wehrmachtsgefolge'.

Det var et begreb fra den tyske militære straffelov, som man overtog, og som kom til at omfatte en lang række korpsmedlemmer, medlemmer af Organisation Todt, marinevægttere, marketendere, entreprenører og arbejdere på tyske flyvepladser, som alle blev unddraget dansk politimyndighed, og som derfor ikke nød godt ry i befolkningen.

Til historien om Justitsministeriet under besættelsen hører naturligvis også den dramatiske opløsning af dansk politi 19. september 1944. Tyskerne var nervøse for politikorpsets loyalitet over for besættelsesmagten i krigens slutfase og ønskede derfor, at politikorpset blev neutraliseret og deporteret til tyske koncentrationslejre.

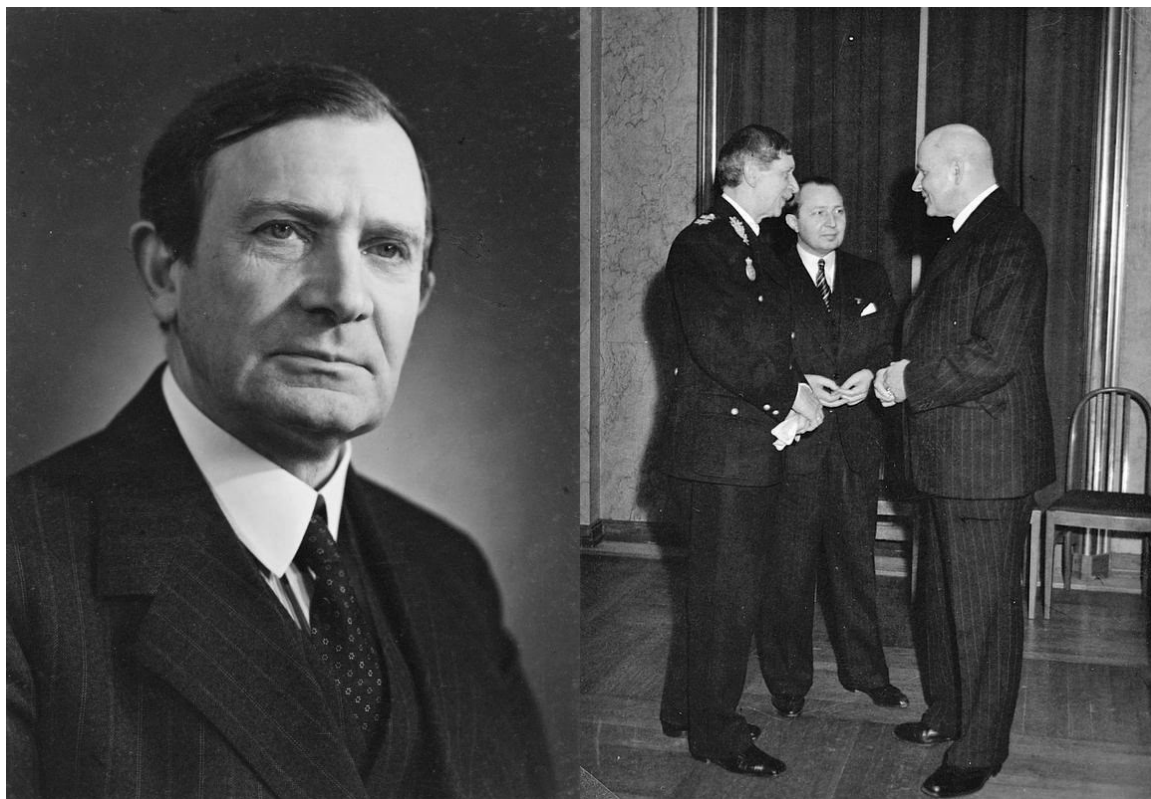
Blandt dem, der ved den lejlighed blev anholdt og senere holdt fængslet for resten af besættelsestiden, var departementschef Eivind Larsen, der gentagne gange kompromisløst havde forsvaret politiet og dets manglende indgriben over for befolkningen ved demonstrationer m.v. og dermed pådraget sig besættelsesmagtens vrede.

Til udfyldelse af dette alvorlige magtvakuum blev der på justitsministeriel opfordring oprettet kommunale vagtværn, der kom til at spille en vigtig rolle som en vis garant for sikkerhed i den politiløse tid. Det skete ved et cirkulære af 11. oktober 1944 til Københavns Magistrat og samtlige kommunalbestyrelser. Ministeriet pålagde simpelthen kommunerne at oprette vagtværn til opretholdelse af sikkerhed, ro og orden og fastlagde retningslinjerne herfor.

I større byer oprettedes faste vagtværn, andre steder udpegedes personer, der var villige til at rykke ud under en nærmere angiven ledelse. Vagtværnenes opgave var at søge at forhindre forbrydelser samt at få gerningsmanden pågrebet. Vagtværnene kunne foretage anholdelser af personer, som blev pågrebet på fersk gerning, og optage rapport, der indsendtes til statsadvokaten.

Med besættelsens ophør 4.-5. maj 1945 var problemerne ikke løst. Departementschef Eivind Larsen blev i 1951 udnævnt til politidirektør og dermed leder af Københavns Politi, en post, han besad indtil sin afgang 1968. Men han fik ikke, som de fleste af besættelsestidens departementschefer, et Storkors af Dannebrog som tak. Ministeriets anden departementschef gennem mere end en menneskealder Aage Svendsen blev derimod belønnet i 1947 med Storkorset og i 1967 som 87-årig med Storkorset af Dannebrog med diamanter, som er en meget sjælden udmærkelse.

At netop den diskrete forhenværende departementschef i Justitsministeriet modtog udmærkelsen, er et godt eksempel på, at man kan komme langt, hvis man lever længe nok, ikke markerer sig for stærkt og lader andre tage skraldet i en vanskelig tid.

Året forinden i 1966 havde den nok så markante departementschef i Udenrigsministeriet Niels Svenningsen, der med hård hånd havde stået for forhandlingspolitikken, og som spillede en ledende rolle i departementschefsstyret 1943-45, modtaget den samme anerkendelse.

At den også tildeltes Justitsministeriets langt mindre markante leder og ikke andre af de dygtige administrationschefer, der stod for styret i den periode af besættelsen, hvor regeringen ikke fungerede, kan formentlig kun forklares med dygtigt lobbyarbejde fra Justitsministeriets side, så man ikke stod tilbage for Udenrigsministeriet.

At en lignende udmærkelse kunne være givet den embedsmand, der trak det store læs i forhandlingerne med besættelsesmagten, lå naturligvis uden for den officielle forestillingsverden i efterkrigstidens Danmark, hvor man helst belønnede den, der ikke i for høj grad kaldte på erindringerne om de nødvendige kompromiser for at gennemføre den politik, som man havde lagt sig fast på.

Det officielle Danmark og modstandsbevægelsen fandt aldrig rigtig hinanden, og de, som i det officielle Danmarks optik stod som 'heltene', og som blev dekoreret efter besættelsen, var de diskrete embedsmænd, som havde lempet forhandlingspolitikken igennem, og ikke dem på de hårde poster – for slet ikke at tale om de modstandsfolk, som ved aktiv optræden havde bragt den officielle politik i fare. Det skal vi høre mere om på de følgende sider.